

ظرفیت پس انداز روستایی ایران: مطالعه موردی استان فارس

بهاءالدین نجفی و محمد قربانی^۱

چکیده

پس انداز از فاکتورهای اساسی در فرآیند توسعه اقتصادی محسوب می‌گردد. در صورتی که بتوان پس اندازهای روستائیان را سازماندهی کرد، می‌تواند منجر به توسعه بخش کشاورزی و بتبع آن سایر بخشهای اقتصادی گردد. بنابراین توسل به پس اندازهای روستایی حائز کمال اهمیت است. در ایران با توجه به مجموعه سیاستهای اتخاذ شده در بخش کشاورزی، بنظر می‌رسد که ظرفیت پس اندازی قابل توجهی در روستاها پدید آمده باشد. با هدف برآورد ظرفیت پس اندازی روستایی، با استفاده از داده‌های مقطع زمانی و هزینه و درآمد خانوارهای روستایی استان فارس در سال ۱۳۷۵ و بکارگیری سیستم مخارج خطی گسترش یافته مطالعه‌ای صورت گرفت که نتایج حاصل از آن نشان می‌دهد در استان فارس یک ظرفیت بالقوه پس اندازی ۳۰/۵۳ درصدی وجود دارد که لزوم برنامه‌ریزی در خصوص جذب این سپرده‌ها را از سوی موسسات مالی بویژه بانک کشاورزی طلب می‌نماید. در پایان با توجه به یافته‌های مطالعه راهکارهایی ارائه گردید.

مقدمه

رشد اقتصادی در هر کشوری تابع میزان سرمایه گذاری در آن کشور است. منابع لازم برای سرمایه گذاری در بخش های مختلف اقتصادی عمدتاً از محل پس اندازهای مردم که در بانکها سپرده گذاری می شود، حاصل می گردد. بدین لحاظ هر چه کارایی تجهیز و گردآوری سپرده ها از طریق بانکها افزایش یابد، منابع بیشتری جهت سرمایه گذاری فراهم می شود.

از نظر اقتصاددانان پس انداز بعنوان یکی از فاکتورهای اساسی در فرایند توسعه اقتصادی محسوب می گردد که بطور مستقیم منابع آن منجر به تشکیل سرمایه و یا بطور غیر مستقیم منجر به تغییرات تکنولوژیکی می گردد. تردیدی نیست که پس انداز می تواند با پیشرفت آموزش و گرایشات اقتصادی، منجر به بهبود توسعه اقتصادی گردد. همچنین هیچ کشوری بدون نرخهای پس اندازی بالا، هرگز توسعه پایدار نخواهد داشت (Snyder, 1974). علاوه بر این در کشورهای توسعه نیافته مشکل کمبود پس انداز موضوعی است که غالب صاحب نظران بر آن بعنوان یکی از عوامل محدود کننده رشد اقتصادی تأکید دارند (Kelly, 1976 ; Diwan, 1968).

بنابراینچه گفته شد می توان گفت در صورتی که بتوان پس اندازهای روستائیان را سازماندهی نمود، سرمایه های ناشی از پس اندازهای خانوارهای روستایی در نهایت یا مستقیماً در بخش کشاورزی تزریق می گردد و یا بطور غیر مستقیم به سایر بخشها انتقال خواهد یافت، تا صرف توسعه گردد. پس وجود پس انداز در جامعه روستایی از جمله عواملی است که از طریق سرمایه گذاری در ایجاد تکنولوژی های جدید، افزایش بهره وری و افزایش اشتغال می تواند منجر به توسعه بخش کشاورزی و بتبع آن سایر بخشهای اقتصاد گردد (Igben & Akande, 1988). بنابراین توسل به پس اندازهای روستایی که طبقه عظیم مولد کشور می باشند حائز کمال اهمیت است.

در ایران، اکنون در بخش کشاورزی با توجه به مجموعه سیاستهای اتخاذ شده و نیز وجود زمینه ها و منابع درآمدی مختلف روستائیان، افزایش قابل توجهی در درآمد کشاورزان حاصل شده است که به نظر می رسد مازادی را بوجود آورده باشد که می تواند این مازاد درآمد پولی آنها از طریق بانک کشاورزی جذب گردد. بعبارت دیگر برخلاف دیدگاههای رادیکال که معتقد به عدم وجود ظرفیت پس انداز در مناطق روستایی بوده و برنامه ریزی در جهت سازماندهی جذب مازاد پولی از طریق بانک کشاورزی و سایر مؤسسات مالی را غیر منطقی و فاقد استدلال لازم می دانند، بنظر می رسد که ظرفیت پس انداز قابل توجهی در روستاها پدید آمده است که اولاً لزوم بازنگری در سیاستها و برنامه های گذشته بانک کشاورزی ثانیاً برنامه ریزی اصولی آینده بانک کشاورزی را جهت جذب این پس اندازها طلب می نماید.

اما متأسفانه در شرایط فعلی، (۱) بدلیل اینکه تاکنون مطالعه ای در زمینه برآورد ظرفیت پس انداز روستائیان صورت نگرفته است و نیز بانک کشاورزی و سایر مؤسسات مالی، آمار و اطلاعات مربوط به

سپرده گذاری مردم را به تفکیک شهر و روستا نگهداری نمی نمایند، ظرفیت پس انداز روستائیان مشخص نگردیده است (۲) بدلیل نامشخص روستائیان رغبت چندانی به پس انداز در بانک کشاورزی نداشته و گرایش به سمت بانک های تجاری دارند، مطالعه در باب تعیین ظرفیت پس انداز و شناخت عوامل فوق ضرورت می یابد.

اهداف

در مطالعه حاضر تلاش گردید تا اهداف زیر مورد بررسی قرارگیرد:

- ۱- برآورد ظرفیت بالقوه پس انداز روستائیان استان فارس .
- ۲- بررسی تأثیر گروه های مختلف کالاهای مصرفی بر روی پس انداز روستائیان.
- ۳- بررسی دیدگاه سپرده گذاران روستایی در ارتباط با دلایل پس انداز در بانک های کشاورزی و تجاری .
- ۴- بررسی دیدگاه سپرده گذاران در ارتباط با دلایل عدم پس انداز در بانک کشاورزی.
- ۵- بررسی دیدگاه روستائیان در ارتباط با استراتژی های مطلوب بانک کشاورزی در گسترش واحدهای جذب سپرده ها.
- ۶- بررسی دیدگاه روستائیان در ارتباط با شیوه های مطلوب تشویق به سپرده گذاری (و افزایش سپرده ها) در بانک کشاورزی.
- ۷- ارایه پیشنهاداتی در جهت بهبود عملکرد بازار مالی روستایی و راههای جذب پس اندازهای روستائیان.

روش تحقیق

الف - داده ها

در این مطالعه بمنظور برآورد ظرفیت پس انداز روستائیان از داده های مقطع زمانی هزینه و درآمد خانوارهای روستایی استان فارس و برای بررسی سایر اهداف از اطلاعات ۲۰۲ خانوار روستایی که در ۶۳ روستای این استان ساکن بوده و دارای حساب پس اندازی بوده اند، بهره گرفته شده است. اطلاعات مورد استفاده در این مطالعه مربوط به سال زراعی ۱۳۷۴ می باشد. اطلاعات و داده های بخش دوم با استفاده از پرسشنامه جمع آوری گردید. نمونه های مورد مطالعه با استفاده از روش نمونه گیری تصادفی انتخاب گردیده اند.

ب- مدل تجربی: سیستم مخارج خطی گسترش یافته

سیستم ELES (Extended Linear Expenditure System) توسط لوج (Lluch, 1973, 1977)

ارائه گردیده است. این سیستم مانند سایر سیستم های تقاضا براساس ماکزیمم کردن مطلوبیت استاندارد رفتار خانوار استوار می باشد. بدین مفهوم که چه مقدار از بودجه خانوار صرف کالاها گردد. فرض کنید که درآمد و قیمت ها تنها متغیرهایی باشند که بر روی مصرف مؤثر می باشند. در چنین شرایطی رفتار مخارجی

می تواند توسط رابطه زیر بیان گردد:

$$V_i = P_i X_i = P_i r_i + b_i^* (Y - \sum P_i r_i)$$

که در آن :

V_i = مخارج سرانه خانوار روی کالای i ام .

P_i = قیمت کالای i ام .

X_i = مقدار مصرف سرانه کالای i ام توسط خانوار .

r_i = مقدار معیشتی یا مورد نیاز از کالای i ام .

b_i^* = میل نهایی به مصرف برای i امین کالا .

$U = \sum b_i^*$ میل نهایی به مصرف کل .

Y = درآمد سرانه خانوار .

$\sum P_i r_i$ = کل مخارج ضروری .

$Y - \sum P_i r_i$ = درآمد مازاد می باشد .

مجموع تمام معادلات مخارج ، تابع مخارج کل را می دهد که عبارت است از:

$$V = (1-u) \sum P_i r_i + u.Y$$

که در آن V کل مخارج مصرفی خانوار است . رابطه فوق این امکان را می دهد که در غیاب داده های قیمت

$\sum P_i r_i$ را مشخص نمائیم و نیز در تعیین کشش های قیمتی از داده های مقطعی کمک گرفته می شود .

برای داده های مقطعی ، P_i برای تمام گروههای درآمدی یکسان است . در نتیجه جمله $P_i r_i$ توسط r_i^*

جایگزین می گردد که بیانگر مخارج ضروری (معیشتی) در قیمت های حاکم در زمان پیمایش می باشد ،

بنابراین ، سیستم مخارج بصورت زیر نوشته می شود:

$$V_{ih} = a_i + b_i^* Y_h + e_{ih}$$

که در آن :

H و ... و ۲ و ۱ = h طبقات درآمدی .

N و ... و ۲ و ۱ = i گروههای کالا .

و $a_i = r_i^* - b_i^* - \sum r_i^*$ می باشد .

از آنجایی که سیستم معادلات فوق الذکر ، یکی از رگرسیون کننده های یکسان (Identical

regressors) می باشد ، لهذا برآورد هر یک از معادلات بطور جداگانه از طریق OLS معادل با برآورد از طریق

ML می باشد (Goldberger, 1964) . پس از برآورد تمامی پارامترهای معادله فوق الذکر ، بر روی تمامی

گروههای کالا ، موارد زیر محاسبه گردید:

الف - کشش پس انداز نسبت به :

$$E_{sy} = \frac{Y}{(Y - \sum r_i^*)} \quad (1) \text{ درآمد}$$

$$E_{si} = -r_i^* \cdot \frac{(1-U)}{(Y-V)} \quad (2) \text{ قیمت کالای } i \text{ ام}$$

$$b_i^{**} = \frac{b_i}{U} \quad (3) \text{ سهم نهایی بودجه از کالای } i \text{ (Burney \& Akmal, 1991)}$$

که در آن داریم:

$$I) U = \sum b_i^*$$

$$II) \sum r_i^* = \frac{\sum a_i}{(1-U)}$$

$$III) r_i^* = a_i + b_i^* \cdot \sum r_i^*$$

$$IV) V = \sum V_i$$

ظرفیت پس انداز روستایی: پیشینه نگاشته‌ها

در خصوص ظرفیت پس انداز روستایی، عقیده‌های مختلفی وجود دارد. گروهی از اقتصاد دانان بر این عقیده اتفاق نظر دارند که ظرفیت پس اندازی در نواحی روستایی وجود دارد، لیکن میزان این ظرفیت پائین است و هزینه‌های مربوط به بسیج پس اندازها، هزینه‌های اداری و ... نسبت به منافع حاصل از این پس اندازهای بالقوه بالا می‌باشد. عده دیگری از اقتصاددانان بر این عقیده‌اند که در نواحی روستایی ظرفیت پس اندازی بدلیل پائین بودن درآمدهای روستائیان، فرصت‌های شغلی مناسب و نیز عدم وجود مؤسسات مالی وجود ندارد. بعبارت دیگر چنین مقوله‌ای در روستا قابل بحث نمی‌باشد.

در این بخش به تجربیاتی از چند کشور در این زمینه اشاره خواهد شد:

الف - تجربه تایوان

آنگ، آدامز و سینگ (Ong, Adams & Singh, 1976) نشان دادند که طی دوره ۷۰-۱۹۵۳، نرخهای واقعی بهره پرداخت شده به سپرده‌های مدت دار تنها در دو سال ۱۹۵۳ و ۱۹۶۰ منفی بوده است. آنها ظرفیت پس انداز خانوارهای روستایی را طی دوره ۷۴-۱۹۶۰، بین ۰/۳۱-۰/۱۹ تعیین کردند. همچنین تجربه تایوان نشان داد که ظرفیت پس انداز در گروههای با اندازه مزرعه کوچک تر، بیشتر است و خانوارها زمانی که امکانات سرمایه‌گذاری سودآورتری را داشته باشند، بیشتر پس انداز می‌نمایند.

ب - تجربه ژاپن

مطالعه نودا (Noda, 1970) بر روی خانوارهای روستایی ژاپن نشان داد که ظرفیت پس انداز برای متوسط خانوارها از سال ۱۹۵۰ تا ۱۹۷۳، از ۱۰ درصد تا ۲۲ درصد تغییر یافته است. بعد از سال ۱۹۶۰، پس انداز خانوارهای با مزارع خیلی کوچک در برخی از قسمتها بدلیل افزایش سریع درآمدهای خانوار حاصل از منابع خارج مزرعه افزایش یافت.

ج - تجربه کره

آن، آدامز و راتو (Ahn, Adams & Rao, 1979) نشان دادند که ظرفیت پس انداز برای خانوارهای

روستایی کره، از ۱۵ درصد در سال ۱۹۶۲ تا ۳۳ درصد در سال ۱۹۷۴ متغیر بوده است. همچنین این ظرفیت در مزارع کوچکتر بالاتر بوده است.

د - تجربه مالزی

مطالعه مقطعی لی (Lee, 1971)، از فعالیتهای پس اندازی خانوارهای غرب مالزی در نیمه دهه ۱۹۶۰، نشان داد که ظرفیت پس اندازی مطلوبی بین خانوارهای روستایی وجود دارد. همچنین این ظرفیت در میان زارعین و ماهیگیران بموازات افزایش درآمد، افزایش یافته است. ظرفیت پس انداز در گروه شغلی کشاورزان و کارگران ۴۳ درصد و در گروه زارعین و ماهیگیران ۴۶ درصد تعیین گردیده است.

ه - تجربه هند

مطالعات مربوط به کالون و سینگ بال (Kahlon & Singh Bal, 1971) و دزایی و دزایی (Desai & Desai, 1971) نشان داد که ظرفیت پس انداز خانوارهای روستایی هند بین ۱۲ تا ۳۷ درصد بوده است.

نتایج و بحث

در این بخش ابتدایه تحلیل نتایج حاصل از برآورد سیستم مخارج خطی گسترش یافته پرداخته و ظرفیت بالقوه پس اندازی تعیین خواهد گردید. پس از آن بحث دیدگاههای سپرده گذاران مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

تحلیل نتایج سیستم مخارج خطی گسترش یافته

در این تحلیل، کل مخارج خانوارهای روستایی استان فارس به ۱۶ گروه کالا تقسیم شده است که شرح این کالاها به همراه سهم متوسط آنها از کل مخارج در جدول (۱) ارائه گردیده است. براساس این جدول ملاحظه می گردد که کالای X۱ (آرد و رشته، غلات، نان و فرآورده های آن) بیشترین سهم (۱۹/۶ درصد) را در سبد هزینه های خانوارها دارا می باشد. این در حالی است که کالاها و خدمات متفرقه تنها یک درصد را به خود اختصاص داده است. سهم بهداشت در این میان ۴ درصد و تفریحات، سرگرمی ها و خدمات فرهنگی نیز ۳ درصد را به خود اختصاص داده اند. همچنین جدول نشان می دهد که غذا، ۷۰/۹ درصد از کل مخارج خانوار را به خود اختصاص می دهد که بسیار محل تأمل است. زیرا همانطور که اطلاعات جدول نشان می دهد در مقابل این رقم بسیار بالا، سهم تفریحات، سرگرمی ها و خدمات فرهنگی تنها ۱/۳ درصد می باشد که بطور ضمنی نشان دهنده توجه اندک خانوارهای روستایی به مسایل فرهنگی بویژه تحصیلات می باشد.

نتایج مربوط به رگرسیون برای ۱۶ گروه کالا در جدول (۲) آمده است. در برآورد این معادلات، درآمد و مخارج مصرفی هر دو بصورت خالص و سرانه می باشد زیرا اندازه خانوار در طبقات درآمدی مختلف بطور معنی داری متفاوت می باشد.

بر اساس نتایج رگرسیون ملاحظه می‌گردد که:

اولاً میل نهایی به مصرف (MPC) برای کالای گروه اول یعنی X_1 ، حدود $0/109$ می‌باشد که نسبت به سایر کالاها بیشتر است.

ثانیاً میل نهایی به مصرف (MPC) برای مواد غذایی، $0/431$ می‌باشد بعبارت دیگر با افزایش درآمد باندازه یک واحد، $0/431$ آن صرف مواد غذایی می‌گردد.

ثالثاً MPC کل برآورد گردیده برای سال ۱۳۷۴ خانوارهای روستایی $0/678$ تعیین گردیده است که مبین آن است که با افزایش درآمد باندازه یک واحد، مصرف باندازه $0/678$ اضافه می‌گردد.

رابعاً برای ۶ قلم از ۱۶ قلم مصرفی، عرض از مبدا معادله منفی شده است که بیانگر وجود همبستگی مثبت بین تمایل متوسط به مصرف (APC) و افزایش در درآمد می‌باشد. این اقلام شامل X_1 (آرد و رشته، غلات، نان و فرآورده‌های آن)، X_9 (غذاهای آماده نوشابه‌ها و دخانیات)، X_{11} (لوازم، اثاثه، ملزومات و خدمات) X_{14} (حمل و نقل و ارتباطات)، X_{15} (تفریحات، سرگرمی‌ها و خدمات فرهنگی) می‌باشند. این موضوع نشان دهنده این واقعیت است که کشش تقاضا بزرگتر از واحد می‌باشد. در این رابطه عرض از مبدا برای X_{11} و X_{12} از لحاظ آماری بی‌معنی است.

جدول ۱- سهم کالاهای مختلف در سبد هزینه‌های خانوارهای روستایی فارس در سال ۱۳۷۴

گروه‌های کالا	شرح	درصد سهم کالاها از کل مخارج خانواده
X _۱	آرد و رشته، غلات، نان و فرآورده‌های آن	۱۹/۶
X _۲	گوشت	۱۲/۴
X _۳	شیر و فرآورده‌های آن، تخم پرندگان	۶/۷
X _۴	روغن‌ها و چربیها	۶
X _۵	میوه‌ها و سبزیها	۹/۱
X _۶	خشکبار و حبوبات	۲
X _۷	قندو شکر، شیرینی‌ها، چای، قهوه و کاکائو	۶/۱
X _۸	ادویه، چاشنی‌ها و سایر ترکیبات خوراکی	۳
X _۹	نوشابه‌ها، غذاهای آماده و دخانیات	۶
	(کل غذا)	(۷۰/۹)
X _{۱۰}	پوشاک و کفش	۹/۷
X _{۱۱}	مسکن	۶/۶
X _{۱۲}	لوازم، اثاثه، ملزومات و خدمات	۳/۵
X _{۱۳}	بهداشت و درمان	۴
X _{۱۴}	حمل و نقل و ارتباطات	۳
X _{۱۵}	تفریحات، سرگرمی‌ها و خدمات فرهنگی	۱/۳
X _{۱۶}	کالاها و خدمات متفرقه	۱
	جمع	۱۰۰

مأخذ: داده‌های بررسی

نتایج مربوط به کشش پس انداز نسبت به قیمت کالای نام و سهم نهایی بودجه از کالای نام در جدول (۳) ارائه گردیده است. براساس اطلاعات جدول ملاحظه می‌گردد که افزایش یک درصد در قیمت کالاهای مورد مطالعه، کالای X۱، با دارا بودن بالاترین کشش (۰/۳۰۴۹)، بیشترین تأثیر منفی را بر روی پس انداز خانوار خواهد گذاشت. بعبارت دیگر سبب کاهش پس انداز باندازه ۰/۳۰۴۹- می‌گردد. در میان این کالاها، X۸ دارای کمترین تأثیر منفی می‌باشد زیرا کشش آن تنها (۰/۰۰۸۲-) می‌باشد. بنابراین می‌توان گفت که افزایش در قیمت کالاهای بسیار ضروری (X۱)، تأثیر منفی بیشتری نسبت به سایر کالاها بر روی پس انداز دارند.

سهم نهایی بودجه از کالاها نیز نشان می‌دهد که کالاهای مربوط به گروههای X۱، (۵/۶) درصد، X۲، ۹/۸۸ درصد، X۸، ۲/۲۹ درصد، X۱۵، ۴/۵۸ درصد از درآمد خانوار را به خود اختصاص می‌دهد که در این میان سهم کالاهای X۱ و X۸ به ترتیب بیشترین و کمترین مقدار می‌باشد. سهم مواد غذایی از درآمد خانوار ۶۱/۵۶ درصد برآورد گردیده است.

جدول ۲- نتایج رگرسیون مربوط به گروههای مختلف کالاهای مصرف (خوراکی و غیر خوراکی)

R2	مقدار t		متغیر مستقل		گروههای کالا
	b*	a	b*	a	
۰/۵۶	۶/۵***	-۱/۴۴*	۰/۱۰۹	-۴۳۷۶۲۵/۷	X _۱
۰/۲۲	۳/۰۸***	۲/۱۳**	۰/۰۶۹	۳۲۲۶۲۱/۹	X _۲
۰/۱۳	۲/۲۴**	۰/۴۲	۰/۰۰۶	۷۷۴۰۳/۵	X _۳
۰/۱۷	۲/۶۳**	۱/۱۲	۰/۰۳۴	۹۹۸۳۵/۴	X _۴
۰/۴۵	۵/۲۴***	۳/۰۹***	۰/۰۵۲	۲۰۸۷۲۲/۳	X _۵
۰/۰۰۱	۰/۲۱	۲/۴۴**	۰/۰۰۱	۸۸۰۸۹/۲	X _۶
۰/۵۴	۶/۳۳**	۰/۵۱	۰/۰۶۳	۳۴۸۷۴	X _۷
۰/۱۲	۲/۱۹**	۱/۴۷*	۰/۰۱۶	۷۲۱۹۵/۲	X _۸
۰/۴۱	۴/۸۵***	-۱/۸۷**	۰/۰۲۷	-۲۷۰۱۹۸/۵	X _۹
۰/۰۶	۱/۵۶*	۱/۷۸**	۰/۰۲۹	۳۰۱۷۷۶/۲	X _{۱۰}
۰/۳۲	۴/۰۲***	-۰/۳۲	۰/۰۴۱	-۴۴۲۶۷/۲	X _{۱۱}
۰/۲۰	۲/۸۸***	-۰/۰۹	۰/۰۴۲	-۹۴۲۰/۵	X _{۱۲}
۰/۱۱	۲/۰۸**	۰/۰۲	۰/۰۴۸	۳۳۶۶/۲	X _{۱۳}
۰/۴۵	۵/۲۷***	-۱/۹**	۰/۰۵۶	-۱۸۴۳۵۹/۹	X _{۱۴}
۰/۵۷	۶/۶۸***	-۲/۵۱**	۰/۰۳۲	-۸۱۷۹۵/۵	X _{۱۵}
۰/۰۲	۰/۹۹	۳/۰۴***	۰/۰۰۲	۴۱۵۱۱/۲	X _{۱۶}

* معنی دار در سطح ۱۰ درصد ** معنی دار در سطح ۵ درصد

*** معنی دار در سطح ۱ درصد

مأخذ: نتایج بررسی

جدول ۳- کشش پس انداز نسبت به قیمت کالای i ام و سهم نهایی بودجه از کالای i ام.

کالا	کشش پس انداز نسبت به قیمت کالاها	سهم نهایی بودجه از کالاها
X ₁	-۰/۳۰۴۹	۰/۱۵۶۱
X ₂	-۰/۰۳۴۴	۰/۰۹۸۸
X ₃	-۰/۰۴۷۷	۰/۰۸۵۹
X ₄	-۰/۰۲۲۱	۰/۰۴۸۷
X ₅	-۰/۰۲۸۹	۰/۰۷۴۴
X ₆	-	-
X ₇	-۰/۰۵۴۲	۰/۰۹۰۲
X ₈	-۰/۰۰۸۲	۰/۰۲۲۹
X ₉	-۰/۱۱۸۳	۰/۰۳۸۶
X ₁₀	-۰/۰۰۸۹	۰/۰۴۱۵
X ₁₁	-۰/۰۷۷۵	۰/۰۵۸۷
X ₁₂	-۰/۰۳۹	۰/۰۶۰۱
X ₁₃	-۰/۰۴۳۳	۰/۰۶۸۷
X ₁₄	-۰/۰۸۵۳	۰/۰۸۰۲
X ₁₅	-۰/۰۳۶۲	۰/۰۴۵۸
X ₁₆	-	-
	میل نهایی به پس انداز خانوارهای روستایی (MPS)	۰/۳۲۲
	میل نهایی به مصرف خانوارهای روستایی (MPC)	۰/۶۷۸

مأخذ: داده‌های بررسی

براساس محاسبات انجام شده، میل نهایی به پس انداز بالقوه خانوارهای روستایی (MPS) استان فارس در سال ۱۳۷۴، ۳۲۲/۰ برآورد گردیده است. عبارت دیگر این عدد نشان می دهد که با افزایش درآمد خانوارهای روستایی باندازه یک واحد، میزان پس انداز آنها باندازه ۳۲۲/۰ افزایش می یابد. همچنین مطالعه نشان می دهد که ظرفیت پس اندازی بالقوه روستائیان استان حدود ۳۰۵۳/۰ می باشد. عبارت دیگر حدود ۳۰/۵۳ درصد از کل درآمد روستائیان می تواند پس انداز گردد.

نگرشی بر دلایل سپرده گذاری روستائیان در بانک کشاورزی

یکی از نقش های بانکها و بطور کلی سیستم بانکی در اقتصاد این است که پس اندازهای کوچک مردم را جمع آوری کرده و بصورت وام در اختیار تولید کنندگان قرار می دهد. حجم پس اندازها در جامعه به دو عامل میزان درآمد و میل نهایی به پس انداز افراد آن جامعه بستگی دارد. میل به پس انداز در جوامع و در ادوار مختلف اقتصادی متغیر است. ولی به هر حال افراد جامعه قسمتی از درآمد خود را جهت مصرف آینده پس انداز می نمایند. در جوامع امروزی این پس اندازها منبع وامهای کوتاه مدت و متوسط المدت می باشند، که هر چند سطح درآمد افراد جامعه و یا تمایل به پس انداز آنها بیشتر شود، حجم پس اندازها افزایش یافته و در نتیجه امکان بازدهی بانکها نیز افزایش می یابد.

آگاهی از دلایل سپرده گذاری روستائیان در بانک کشاورزی می تواند در برنامه ریزی های آینده بانک مورد توجه قرار گیرد. به همین علت از سپرده گذاران دلایل گشایش حساب پس انداز در بانک کشاورزی را جویا شده ایم که ما حاصل آن در جدول (۴) خلاصه گردیده است.

اطلاعات مندرج در این جدول نشان می دهد که در مجموع کل سپرده گذاران، تعلق داشتن بانک به کشاورزان (۲۲/۸ درصد)، اعطاء وام برای کشاورزی (۲۲/۱ درصد)، نزدیکی (۱۵/۹ درصد) و برخورد مناسب با مشتری (۱۲/۱ درصد) رابعنوان مهم ترین دلایل سپرده گذاری در بانک کشاورزی مطرح کرده اند. سایر عوامل از اهمیت کمتری برخوردار می باشند. بنابراین بانک کشاورزی می تواند از این اعتماد و تعلق برای جذب سپرده ها با انجام برنامه ریزی های جامع بهره جوید.

جدول ۴ - دلایل سپرده گذاری روستائیان در بانک کشاورزی

دلایل	فیروزآباد		بیضاء		دلایل
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
تعلق به کشاورزان	۲۲/۸	۱۶۳	۲۲/۱	۶۱	۱۰۲
سابقه آشنایی بیشتر	۶/۹	۴۹	۷/۷	۲۱	۲۸
نزدیک بودن	۱۵/۹	۱۱۴	۵/۹	۱۶	۹۸
اعطاء تسهیلات کشاورزی	۲۲/۱	۱۵۹	۲۶/۱	۷۲	۸۷
پایین بودن بهره وام	۴/۸	۳۴	۷/۷	۲۱	۱۳
پرداخت سود بیشتر	۰/۴	۳	-	-	۳
جایزه مناسب و بالا	۷/۷	۵۵	۸/۷	۲۴	۳۱
برخورد مناسب	۱۲/۱	۸۷	۱۰/۱	۲۸	۵۹
سایر موارد	۷/۳	۵۳	۱۱/۷	۳۲	۲۱
جمع	۱۰۰	۷۱۷	۱۰۰	۲۷۵	۴۴۲

مأخذ: داده های بررسی

دیدگاه روستائیان در ارتباط با دلایل عدم سپرده گذاری در بانک کشاورزی
اعتقاد عمومی بر آن است که بانک های کشاورزی بعنوان بانک تخصصی در زمینه کشاورزی تنها
بعنوان یک مؤسسه اعتباری عمل می نمایند. عبارت دیگر از نقش واسطه گری که بعنوان مهم ترین وظیفه
مؤسسات مالی است، در این بانکها خبری نمی باشد. روستائیان نیز از گذشته های دور از بانک کشاورزی تنها
بعد اعتباری آن را به یاد دارند و گرایش کمتری به سوی این بانک جهت سپرده گذاری نشان می دهند. بدین
لحاظ دیدگاه روستائیان در این زمینه که چرا در بانک کشاورزی اقدام به سپرده گذاری نمی نمایند؟ مورد
بررسی قرار گرفت که در جدول (۵) خلاصه گردیده است. براساس اطلاعات این جدول، حدود ۱۵/۷
درصد از افراد تحت مطالعه، ضعیف بودن خدمات بانکی را بعنوان مهم ترین عامل ذکر کرده اند. بطوریکه
اکثریت این افراد از عدم افتتاح حساب در گردش و حساب جاری ناراضی بوده و افتتاح حساب جاری را
مشروط به داشتن سواد می دانسته اند، در حالی که در سایر بانکها چنین مسأله ای وجود نداشته است. دور
بودن شعب بانک کشاورزی و طولانی شدن زمان اعطای وام نیز جزو عوامل دیگری بوده اند که در هر کدام
حدود ۱۰/۵ درصد افراد آن را بعنوان مسایل بعدی این مهم مطرح کرده اند. عوامل دیگری نظیر سود سپرده
پائین، عدم اعتبار در شبکه بانکی، ناچیز بودن وام پرداختی، مشکل بودن اخذ وام، عدم پرداخت جایزه
متناسب با کار کشاورزی، پرداخت وام کوتاه مدت، پائین بودن سرعت عملیات بانکی، تعداد شعبات
اندک، تعداد پائین شعبه های روستایی، نیاز به ضامن معتبر، پرداخت وام صرفاً برای کشاورزی و سایر
فاکتورها از قبیل پارتی بازی، معطل نگهداشتن مشتری و... جزو عوامل مهم دیگری بوده اند که توسط
سپرده گذاران روستایی مطرح گردیده است.

جدول ۵ - دلایل عدم سپرده گذاری روستائیان در بانک کشاورزی

درصد	کل		فیروزآباد		بیضاء		دلایل
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	
۱۰/۵	۶	۱۰	۵	۱۴/۳	۱	۱۴/۳	دور بودن شعب
۷	۴	۶	۳	۱۴/۳	۱	۱۴/۳	عدم برخورد مناسب با مشتری
۷	۴	۸	۴	-	-	-	سود سپرده پایین
۵/۲	۳	۶	۳	-	-	-	اعتبار اندک در شبکه بانکی
۱/۸	۱	۲	۱	-	-	-	اندک بودن وام پرداختی
۷	۴	۸	۴	-	-	-	مشکل بودن اخذ وام
-	-	-	-	-	-	-	نامناسب بودن میزان جابزه
۱/۸	۱	۲	۱	-	-	-	کوتاه بودن مدت وام
۱۰/۵	۶	۱۲	۶	-	-	-	طولانی بودن مدت انتظار وام
۸/۸	۵	۱۰	۵	-	-	-	کندی عملیات بانکی
۸/۸	۵	۱۰	۵	-	-	-	کمی تعداد شعبات
۱/۸	۱	۲	۱	-	-	-	عدم وجود شعبه روستایی
۱/۸	۱	-	-	۱۴/۲	۱	۱۴/۲	نیاز به ضامن معتبر
-	-	-	-	-	-	-	تلیفات ضعیف
۱/۸	۱	-	-	۱۴/۳	۱	۱۴/۳	اعطاء وام کشاورزی
۱۵/۷	۹	۱۴	۷	۲۸/۵	۲	۲۸/۵	ضعیف بودن خدمات بانکی
-	-	-	-	-	-	-	عدم اطلاع از میزان سپرده
۱۰/۵	۶	۱۰	۵	۱۴/۳	۱	۱۴/۳	سایر موارد
۱۰۰	۵۷	۱۰۰	۵۰	۱۰۰	۷	۱۰۰	جمع

ماخذ: داده های بررسی

نگرشی بر دیدگاه روستائیان در ارتباط با دلایل پس انداز در بانکهای تجاری دیدگاه روستائیان درباره دلایل سپرده گذاری در بانک های تجاری در جدول (۶) ارائه گردیده است. اطلاعات مربوط به کل روستائیان تحت مطالعه نشان می دهد که عواملی چون قوی بودن خدمات بانکی (۱۶ درصد)، اعتبار بالا در شبکه بانکی (۹/۱ درصد)، سرعت بالای عملیات بانکی (۸/۹ درصد)، اعطاء وام های بلند مدت (۸ درصد) و برخورد مناسب با مشتری (۷/۲ درصد) جزء مهمترین عوامل مؤثر بر گشایش حساب در بانکهای تجاری عنوان گردیده است. سایر عوامل از درجه اهمیت کمتری برخوردار می باشند. نتایج این بخش می تواند راهنمای مناسبی برای بانک کشاورزی باشد تا با در نظر گرفتن این عوامل، میزان جذب سپرده های روستایی را افزایش دهد.

جدول ۶ - دلایل پس انداز در بانکهای تجاری از دیدگاه روستائیان

درصد	کل		فیروزآباد		بیضاء		دلایل
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۷	۲۵	۱۵	۷/۶	۱۵	۶/۱	۱۰	نزدیک بودن شعب
۹/۱	۳۳	۲۴	۱۲	۲۴	۵/۶	۹	اعتبار بالا در شبکه بانکی
۴/۴	۱۶	۸	۴	۸	۵	۸	سود سپرده بالا
۷	۲۵	۹	۴/۵	۹	۹/۹	۱۶	پرداخت وام در زمان کوتاه‌تر
۴/۱	۱۵	۸	۴	۸	۴/۴	۷	پرداخت وام بالاتر
۷/۲	۲۶	۱۵	۷/۵	۱۵	۶/۸	۱۱	برخورد مناسب با مشتری
۱۶	۵۸	۳۴	۱۷	۳۴	۱۴/۹	۲۴	خدمات بانکی قوی
۱/۷	۶	۱	۰/۵	۱	۳	۵	میزان بالای جایزه
۶/۷	۲۴	۱۰	۵	۱۰	۸/۷	۱۴	سهولت دریافت وام
۸	۲۹	۱۷	۸/۶	۱۷	۷/۴	۱۲	پرداخت وامهای بلند مدت
۸/۹	۳۲	۲۳	۱۱/۶	۲۳	۵/۶	۹	بالا بودن سرعت عملیات بانکی
۳/۹	۱۴	۸	۴	۸	۳/۷	۶	فراوانی تعداد شعبات
-	-	-	-	-	-	-	وجود شعبه روستایی
۱/۳	۵	۱	۰/۵	۱	۲/۴	۴	عدم نیاز به ضامن معتبر
۲/۲	۸	۴	۲	۴	۲/۴	۴	تبلیغات قوی
۵	۱۸	۸	۴	۸	۶/۱	۱۰	اعطاء وام غیر کشاورزی
۳/۶	۱۳	۷	۳/۶	۷	۳/۷	۶	زمان انتظار کم جهت دریافت وام
۳/۹	۱۴	۷	۳/۶	۷	۴/۳	۷	سایر موارد
۱۰۰	۳۶۱	۱۹۹	۱۰۰	۱۹۹	۱۰۰	۱۹۲	جمع

ماخذ: داده‌های بررسی

دیدگاه روستاییان در ارتباط با استراتژیهای مطلوب بانک کشاورزی در زمینه گسترش واحدهای جذب سپرده‌ها

یکی از سیاستهایی که در برخی از کشورهای در حال توسعه موفقیت‌های چشمگیری در جذب پس‌اندازهای روستائیان داشته است، گسترش واحدهای سیستم بانکی در نواحی روستایی بوده است. بنابراین با آگاهی از این مسأله، در ارتباط با چهار استراتژی نظر سپرده‌گذاران پرسیده شد که در جدول (۷) آورده شده است.

اطلاعات مندرج در این جدول نشان می‌دهد که ۵۴/۱ درصد از سپرده‌گذاران با ایجاد شعبه‌های روستایی بانک کشاورزی، ۲۵/۷ درصد با عاملیت تعاونی‌های روستایی جهت جذب پس‌اندازها، ۱۴/۲ درصد با شعبه‌های سیار بانک کشاورزی نظیر آنچه که در مالزی وجود دارد و ۶ درصد نیز با پس‌انداز پستی موافق بوده‌اند.

نکته‌ای که در ارتباط با تعاونی‌های روستایی بعنوان عاملیت بانک کشاورزی باید مد نظر قرار گیرد آن است که کشاورزان به امید دریافت وام ارزان‌تر، موافق واگذاری عاملیت بوده‌اند، ولی با توجه به فعالیت‌های اعتباری تعاونی‌ها و نیز مقبولیت این تعاونی‌ها میان مردم، ایجاد تعاونی اعتبار - پس‌انداز می‌تواند در جذب پس‌اندازها علاوه بر فعالیت‌های اعتباری مؤثر باشد. در ارتباط با پائین بودن موافقین پس‌انداز پستی ذکر این نکته حائز اهمیت است که نبود شبکه پستی در اکثر روستاهای تحت مطالعه بعنوان مهمترین مشکل در بعد اجرایی این استراتژی عنوان شده بود.

جدول ۷ - دیدگاه روستائیان در ارتباط با استراتژی‌های مطلوب بانک کشاورزی در زمینه گسترش واحدهای جذب سپرده‌ها

نوع استراتژی	بیضاء	فیروزآباد	کل
	فراوانی درصد	فراوانی درصد	فراوانی درصد
شعبه‌های روستایی	۹۲	۴۴/۰۲	۸۷
شعبه‌های سیار	۳۶	۱۷/۲۲	۱۱
تعاونی‌های روستایی	۶۲	۲۹/۶۷	۲۳
پس انداز پستی	۱۹	۹/۰۹	۱
جمع	۲۰۹	۱۰۰	۱۲۲
	۳۳۱	۱۰۰	۱۰۰

مأخذ: داده‌های بررسی

نگرشی بر دیدگاه روستائیان در ارتباط با شیوه‌های مختلف تشویق به سپرده‌گذاری در بانک کشاورزی یکی از برنامه‌هایی که می‌تواند در جذب سپرده‌های مردمی و تشویق روستائیان به پس انداز در بانک کشاورزی مؤثر واقع گردد، آگاهی از دیدگاه‌های سپرده‌گذاران روستایی در زمینه شیوه‌های انگیزش روستائیان به افتتاح حساب یا افزایش موجودی در بانکهای کشاورزی است. در این خصوص آلترناتیوهای مختلفی مورد نظر خواهی قرار گرفت که خلاصه آن در جدول (۸) ارائه گردیده است.

اطلاعات مربوط به کل روستائیان، نشان می‌دهد که پرداخت وام‌های بالا و بلند مدت، ایجاد شعبه‌های روستایی، افزایش جوایز تشویقی متناسب با کشاورزی و افزایش نرخ سود سپرده بعنوان مهمترین فاکتورهای انگیزشی عنوان شده‌اند که باید از سوی بانک کشاورزی مورد توجه قرار گرفته و در برنامه‌ریزی‌های آینده بانک مد نظر قرار گیرد. همچنین تسریع در عملیات بانکی و استفاده از افراد معتمد محلی نیز بعنوان راههای افزایش سپرده‌گذاری عنوان شده‌اند که ۱۲/۸ درصد از کل سپرده‌گذاران مطرح نموده‌اند.

جدول ۸ - دیدگاه روستائیان در ارتباط با شیوه‌های مختلف تشویق به سپرده‌گذاری در بانک کشاورزی

شیوه‌ها	بیضاء	فیروزآباد	کل	فراوانی درصد فراوانی درصد		
شعبه‌های روستایی	۲۳/۱	۷۸	۲۴/۲	۸۹	۱۶۷	۲۵/۶
افزایش نرخ سود سپرده	۲۱/۹	۳۰	۱۶/۶	۸۴	۱۱۴	۹/۹
تسریع عملیات بانکی	۴/۷	۲۳	۵/۹	۱۸	۴۱	۷/۵
استفاده از افراد معتمد محلی در بانک	۹/۶	۱۱	۶/۹	۳۷	۴۸	۳/۶
افزایش جوایز تشویقی متناسب با کشاورزی	۱۷/۷	۶۱	۱۸/۸	۶۷	۱۲۹	۲۰
پرداخت وام‌های بالا و بلند مدت	۲۲	۸۸	۲۵/۶	۸۸	۱۷۶	۲۸/۹
سایر موارد	-	-	۲	-	۱۴	۴/۵
جمع	۳۸۴	۱۰۰	۱۰۰	۳۸۴	۶۸۹	۱۰۰

مأخذ: داده‌های بررسی

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

با هدف بررسی ظرفیت پس‌انداز روستایی مطالعه‌ای در سال ۱۳۷۵ با استفاده از داده‌های مقطع زمانی و هزینه و درآمد خانوارهای روستایی استان فارس و بکارگیری سیستم مخارج خطی گسترش یافته صورت گرفت. یافته‌های مطالعه نشان می‌دهد که اولاً در استان فارس ظرفیت بالقوه پس‌اندازی ۳۰/۵۳ درصدی وجود دارد. ثانیاً گندم و فرآورده‌های آن بیشترین تأثیر منفی را بر روی پس‌انداز روستائیان دارد. ثالثاً ایجاد شعبه‌های روستایی، سیار و استفاده از تعاونی‌های روستایی بعنوان استراتژیهای مطلوب بانک کشاورزی در زمینه گسترش واحدهای جذب سپرده‌ها معرفی گردیده است. با توجه به یافته‌های این مطالعه، در جهت متحول ساختن بازار مالی روستایی و بهبود زمینه جذب پس‌انداز، پیشنهادات زیر ارائه می‌گردد:

۱- تفکیک سپرده‌های شهری و روستایی در بانک کشاورزی و سایر بانکها علاوه بر امکان مطالعه تفاوت رفتار پس‌اندازی آنها، زمینه را برای برآورد ظرفیت پس‌انداز روستائیان و نیز برنامه‌ریزی توسعه روستایی فراهم می‌آورد.

۲- فعال شدن تعاونی‌های روستایی در جهت جذب پس‌اندازهای روستائیان می‌تواند مشکل رفت و آمدها و تعداد اندک شعبات بانک کشاورزی را برطرف نماید. بنابراین اگر شرکتهای تعاونی قادر باشند پس‌انداز اعضا خود را جذب کنند و انگیزه تلاش و فعال بودن اعضا را فراهم سازند، در این صورت اعضا بطور

مؤثرتر در فعالیت‌ها و آینده تعاونی‌ها سهیم و دخیل بوده و با اصطلاح مشارکت می‌کنند. در این زمینه توصیه می‌گردد که بانک «تعاون روستایی» و یا «اتحادیه پس انداز - اعتبار» در روستاها ایجاد گردد.

۳- بانک کشاورزی برای جذب بیشتر سپرده‌های مردمی و (پس اندازهای بالقوه) می‌تواند از استراتژیهای استفاده نماید:

الف - تعیین «روز پس انداز» در هر سال برای روستائیان به همراه پاداش‌های ویژه.

ب - ایجاد شعبه‌های سیار روستایی.

ج - تسریع در عملیات بانکی بویژه تسهیل در برداشت.

د - پرداخت وامهای بالا و بلند مدت.

ه- برخورد مناسب با مشتریها.

و - افزایش تعداد شعبه‌های روستایی.

منابع مورد استفاده

- ۱- قربانی، م. (۱۳۷۵). ظرفیت پس انداز و سازه‌های مؤثر بر پس انداز روستائیان در استان فارس. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شیراز.
- ۲- قربانی، م. (۱۳۷۶). کارایی اعطای وام به کشاورزان: هزینه‌های پنهان وام. جهاد، شماره ۲۳-۲۰۲: ۵۰-۵۶.
3. Ahn, C.Y., D.W. Adams, and Y.K. Rao. (1979), "Rural Household Saving in the Republic of Korea, 1962 - 76", *Journal of Development Economics*, 4:53 - 75.
4. Burney, N.A. and M. Akmal. (1991), "Food Demand in Pakistan: An Application of the Extended Linear Expenditure System", *Journal of Agricultural Economics*, 42:185-94.
5. Desai, B.M. and D.K. Desai. (1971), "Potentialities for Mobilizing Investible Funds in Developing Agriculture", Unpublished Study (Ahmedabad Center for Management in Agriculture, Indian Institute of Management).
6. Diwan, R.K. (1968), "The Effect of Price on Savings", *Economic Development and Cultural Change*, 16(3):432-39.
7. Goldberger, A.S. (1964). *Econometric Theory*. New York: J. Wiley and Sons.
8. Igben, M.S. and S.O. Akande. (1988), "Propensity to Save Among Nigerians: The Rural-Urban Dichotomy and Its Implication for Rural-Urban Migration Phenomenon", *Savings and Development*, 1:75-87.

9. Kahlon, A.S. and H. Singh Bal (1971), "Factors Associated with Farm and Farm Family Investment Pattern in Ludhiana (Punjab) and Hissar (Haryana) Districts, 1966-67 Through 1967-70", Unpublished Report Ludhiaro: Department of Economics and Sociology, Punjab Agricultural University, n. d. p. 116.
10. Kelly, A.C. (1976), "Saving, Demographic Change, and Economic Development", *Economic Development and Cultural Change*, 24:830-40.
11. Lee, H.L. (1971), "Household Saving in West Malaysia and the Problem of Financing Economic Development", *Monograph Series on Malaysian Economic Affairs*. (Kuala Lumpur: Faculty of Economic and Administration, University of Malaya, 15:54-7.
12. Lluch, C. and R.A. Powel. (1977). *Patterns in Household Demand and Saving*, Oxford University Press, New York.
13. Lluch, C., R.A. Powel. and R.A. Williams. (1973), "Consumer Demand System and Aggregate Consumption in the U.S.A: An Application of the Extended Linear Expenditure System", *Canadian Journal of Economics*, 8:25-9.
14. Noda, T. (1970). *Saving of Farm Household. Agriculture and Economic Growth: Japan's Experience* eds. Kazushi Okhawa, Bruce, F. Johnston, and Hiromitsu Kaneda. Tokyo: university of Tokyo press.
15. Ong, M.M.L, D.W. Adams, and I.g. Singh (1976), "Voluntary Rural Saving Capacities in Taiwan, 1960-70", *American Journal of Agricultural Economic*, 58: 578-82.
16. Snyder, D.W. (1974), "Econometric Studies of Household Saving Behaviour in Developing Countries: A Survey", *Journal of Development Studies*, 10: 139-53.